

Грамматика 1980: Русская грамматика [Текст] / глав. ред. Н. Ю. Шведова : в 2-х томах. – Т.1 : фонетика, фонология, ударение, интонация, словообразование, морфология. – М. : Наука, 1980. – 784 с.

Теркулов 2010: Теркулов, В.И. Номинатема : опыт определения и описания [Текст] / В. И. Теркулов. – Горловка : ГГПИИЯ, 2010. – 228 с.

Филлмор 1981: Филлмор, Ч. Дело о падеже [Текст] / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1981. – Вып. X. – С. 369-495.

Предложенная статья посвящена интеграционному семасиологическому определению общей семантики глагола с точки зрения лингвальной когнитологии. Автор считает, что в основе объединения разных словоформ в глагольную номинатему лежит грамматическая когнитивная метафора, которая трактует в лингвальном мире действие и состояние, связанные с одинаковой языковой формой, как процесс. В основе этой метафоры лежит геистальтность глагола, то, что в предложении он обозначает интерпретированную языком ситуацию.

Ключевые слова: геистальт, глагол, когнитивная метафора, лингвальный концепт, скрипт, фрейм.

Suggested article is devoted to integral semasiological definition of the verb general semantics from the point of view of lingual cognitology. The author considers that the basis for combination of various word forms into verb nominatheme is grammatical cognitive metaphor by which action and condition that relate to the similar language form are interpreted as process in lingual world. This metaphor is based on verb gestalt, which means that in sentence the verb denotes the situation interpreted by the language.

Keywords: gestalt, verb, cognitive metaphor, lingual concept, script, frame.

Надійшла до редакції 20 серпня 2012 року.

Ганна Хрупіна

УДК 81'37:81'367.624=112.2

ДІЄСЛОВА ЗІ ЗНАЧЕННЯМ НЕГАТИВНОГО ПСИХІЧНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню семантики дієслів психічного впливу (ДПВ) у сучасній німецькій мові, виявленню закономірностей їхнього структурно-семантичного розвитку і створенню семантичної класифікації. Основну увагу приділено розгляду лексико-семантичної підгрупи ДПВ зі значенням негативного впливу та аналізу синонімічних рядів ДПВ, які входять до її складу.

Ключові слова: дієслова психічного впливу, семантична класифікація, лексико-семантична група, синонімічний ряд.

1. Для передачі змін в емоційному, вольовому або інтелектуальному стані істоти, які відбуваються під нефізичним впливом іншої істоти, у мові функціонують дієслова психічного впливу. Найповніше теорію впливу представлено в психології та психолінгвістиці, де описано кілька його різновидів. Вплив характеризується як «процес і результат зміни індивідом поведінки іншої людини, його установок, намірів, уявлень, оцінок тощо під час взаємодії з ним» [Різун та ін. 2005: 37]. У відповідь на психічний вплив з боку індивідуума або життєво значущих подій у людини проявляються емоції, які сприяють мобілізації або гальмуванню внутрішньої і зовнішньої діяльності людини; впливають на зміст і динаміку її пізнавальних психічних процесів: сприйняття, уваги, уяви, пам'яті, мислення. Б.Г. Мещеряков дає дефініцію емоціям як «особливому класу психічних процесів і станів (людини і тварин), які пов'язані з інстинктами, потребами, мотивами, що відбивають у формі безпосереднього переживання (задоволення, радості, страху тощо) значущість явищ і ситуацій, що впливають на індивіда, для здійснення його життєдіяльності» [Мещеряков, Зинченко 2002: 567]. А.С. Баум зазначає, що під емоціями в основному мають на увазі «сильні психічні стани, що дають початок почуттям і пристрастям. Кожен такий стан зазвичай характеризуються спрямованістю: емоції зазвичай бувають позитивними або негативними» [Психологическая энциклопедия 2006: 1626]. Існують сотні емоційних станів, багато з яких являють собою ті чи інші відтінки один одного. Для того, щоб зрозуміти всі ці стани, дослідники намагалися ідентифікувати базові виміри, на основі яких їх можна було б класифікувати. У цій роботі дається спроба класифікації дієслів психічного впливу, що описують поведінку суб'єкта, який у процесі спілкування впливає на об'єкт психічно і спричиняє в нього негативні емоції.

1.1. ЛСГ дієслів психічного впливу (далі ДПВ) розуміється як ієрархічна організація, що об'єднує слова однієї частини мови на базі єдиної семантичної ознаки – семи «психічний вплив». Термін «підгрупа» був обраний у традиційному значенні «підрозділ групи»; «синонімічний ряд» розуміється як кінцева одиниця лексичного дерева, яка об'єднує в собі значення слів, що знаходяться у відношеннях безпосередньої семантичної близькості і відповідають дефініції, яку дав Ю.Д. Апресян: «Синонімами зазвичай вважаються слова з однаковими або близькими значеннями і сполучуваністю, яка частково збігається, здатні замінювати один одного в деяких контекстах» [Апресян 2009: 200]. Опис ДПВ містить семантичні ознаки, що, за

ствердженням Е.А. Дадуєвої, відрізняє їх від інших дієслів: це сема впливу, цілеспрямована спрямованість дії на об'єкт, семи причиновості і наслідку [Дадуєва 2011: 80]. Провідною семою ДПВ є сема впливу, і цей факт дає змогу стверджувати, що ДПВ є каузативними, тому що «сема впливу притаманна тільки каузативним дієсловом як функційно-семантичному розряду дієслів» [Дадуєва 2011: 76-77].

1.2. З-поміж сучасних досліджень семантики ДПВ виділяються роботи американського вченого Лінди Барбари ДіДесідеро [DiDesidero 1999], іспанського дослідника Фернандо Рубіо [Rubio 2000], лінгвіста з Японії Міцуе Матамура [Motomura 2004], російського вченого О.О. Королькової [Королькова 2004], лінгвіста з Фінляндії Макса Мьоллера [Möller 2007: 11-19] та німецької дослідниці Сільвії Кучер [Kutscher 2009]. М. Мьоллер досліджує ДПВ у німецькій мові з погляду граматики, підкреслює їхню каузативність (причиновість) та інтенційність (цілеспрямованість). С. Кучер використовує моделі із семантичними ролями і досліджує так звані *Psychverben* 'психічні дієслова' із погляду синтаксису [Kutscher 2009: 15]. Л.Б. ДіДесідеро, Р. Фернандо, М. Матамура та О.О. Королькова досліджують творення, лексичну семантику та структуру ДПВ в американському варіанті англійської мови, в іспанській, японській та російській мовах відповідно. Така зацікавленість ДПВ вченими різних країн підкреслює важливість таких дієслів для лексиконів сучасних мов і дає можливість розглядати ці дієслова як міжмовний феномен.

Досвід попередніх досліджень дозволяє визначити **актуальність** теми цієї роботи, яка зумовлена тим фактом, що підгрупа ДПВ зі значенням негативного психічного впливу ніколи не виділялася й не досліджувалася як окрема лексико-семантична підгрупа в німецькій мові попри частотність використання таких ДПВ, численність і важливість у базовому лексиконі носіїв кожної мови.

2. **Мета** статті полягає у виведенні формул тлумачення, аналізі й описі синонімічних рядів (СР), які входять до складу підгрупи ДПВ виклику в об'єкта негативних емоцій, і створенні семантичної класифікації ДПВ з таким значенням у німецькій мові. Заявлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких **завдань**: 1) виділити і розподілити усі ДПВ сучасної німецької мови зі значенням виклику негативних емоцій в об'єкта за синонімічними рядами, визначити їхні класифікаційні різновиди; 2) описати семантичне значення кожного ДПВ; 3) вивести формулу тлумачення для кожного синонімічного ряду; 4) виявити загальні семантично вмотивовані префікси для ДПВ синонімічного ряду; 5) визначити валентність ДПВ; 6) описати семантику ДПВ у реченні за допомогою семантичних ролей. Отже, **об'єктом дослідження** є ДПВ зі значенням виклику негативних емоцій, а **предметом дослідження** є вивчення семантичних особливостей таких дієслів. **Матеріал дослідження** – це лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) ДПВ зі значенням виклику негативних емоцій як найпростіші одиниці (елементи) їхньої смислової структури, дібрані шляхом суцільної вибірки з тлумачних одномовних словників німецької мови [12]. Загальна кількість вибірки становить 2500 ЛСВ, з-поміж яких кількість дібраних ДПВ зі значенням виклику негативних емоцій доповнює 155 ЛСВ. Текстові приклади – 155 речень – взято з відповідної кожному дієслову словникової статті Дудена [Duden 2011] та лінгвістичного порталу корпусу лексики Лейпцизького університету [Deutscher Wortschatz 1998–2012].

3. Основними актантами всіх дієслів є суб'єкт й об'єкт, які співвідносяться відповідно зі стимулом (далі Stim), що позначає джерело сприйняття, та експерієнцером (Exp), носієм відчуттів і сприймань, який зазнає істотних змін. До семантичних валентностей другого плану, услід за Ю.Д. Апресяном [Апресян 1974: 125-126], відносимо засіб Med інструмент (від англ. *medium* 'засіб'), інструмент Instr (від англ. *instrument* 'інструмент'); мета (далі Dest від англ. *destination* 'мета') та інші. До складу підгрупи ДПВ виклику в об'єкта негативних емоцій входять **155 ЛСВ ДПВ**, згрупованих у **20 СР**, кожний СР має назву завдяки своїй інтегральній семі. У кожному ряді ЛСВ стоять за ступенем уживаності в мові. Вказівки про словникову частотність взято з досліджень корпусу Дудена [Häufigkeit // Duden 2012]. Позитивність чи негативність значення ЛСВ визначалася залежно від характеру впливу суб'єкта на об'єкт. Під негативним малося на увазі некорисне, несприятливе, несхвальне, насильницьке значення.

3.1. **СР 'Викликати відразу, огиду (8 ЛСВ)'**: *ekeln (etwas / jemand ekelt jemanden)* 'хтось / щось у когось збуджує відразу; викликає огиду' [Duden 2011]⁷; *widern (etwas / jemand widert jemanden)* 'хтось / щось у когось збуджує відразу; викликає огиду' [Duden 2011]; *abstoßen (etwas / jemand stoßt jemanden ab)* 'хтось / щось наповнює когось відразою' [Duden 2011]; *anekeln (etwas / jemand ekelt jemanden an)* 'хтось / щось у когось викликає огиду, збуджує відразу' [Duden 2011]; *ankotzen (jemand / etwas kotzt jemanden an)* (розм., грубо) 'хтось / щось вселяє комусь відразу, викликати огиду' [Duden 2011]; *anstinken (jemand / etwas stinkt jemanden an)* (розм.) 'хтось / щось викликає в когось огиду' [Duden 2011] (негат.); *anwidern (jemand / etwas widert jemanden an)* 'хтось / щось є комусь огидним, у когось збуджує відразу' [Duden 2011]; *degoutieren (jemand / etwas degoutiert jemanden)* 'хтось / щось у когось збуджує відразу; викликає огиду' [Duden 2011]. **X ekelt Y = 'істота / неістота X усвідомлено / неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує Y-ка відчувати сильне почуття неприязні, поєднане з гидливістю, огидою'**. Семи СР: 'вплив', 'каузальність', 'спрямованість на об'єкт', 'відраза', 'неприйняття', 'огида'. Типовими для цього ряду є префікси **ab-** (1 ЛСВ) зі значенням «скасування, відмови» [Степанова и др. 1979: 37], **an-** (4 ЛСВ) зі значенням «зростання, збільшення, накопичення» почуття відрази [Там само: 54]; **de-** зі значенням «заперечення або протилежності» [Там само:

⁷ Тлумачення значень ЛСВ взято з відповідної кожному дієслову словникової статті словників Дуден [Duden 2011], Лангеншайдт [Langenscheidt 2010] або Вариг [Wahrig 2007], переклад з німецької українською виконаний автором.

160]. Дієслова цього ряду є двовалентними: *Dieser Mensch, sein Wesen, seine Art (Stim) stößt mich (Exp) ab* [Duden 2011] ‘Ця людина, його суть, його вигляд відштовхує мене’.

Відраза в людей чітко ділиться на «первинну» – це практично несвідома психічна реакція на нечистоти, шурів, тарганів тощо: *Die Ratte (Stim) ekelt mich (Exp)* [Duden 2011]. ‘Щур викликає в мене відразу’; і вторинну, або моральну, яка стосується більш абстрактних предметів або людей, наприклад, поведінку неприємних людей: *Mit Typen, die (Stim) mich (Exp) von vornherein (Temp) anstanken, verhandelte ich gar nicht erst (Christiane, Zoo 126)* [Duden 2011] ‘З типами, які остогидли мені від самого початку, я зовсім несерйозно вів переговори’. Відраза може виникнути навіть від самої думки про те, наскільки огидним є якийсь запах, вигляд, звук або дотик. Тому в ролі Stim може бути неістота зі значенням смаку, запаху, дотику, зорового образу або звуку, дії і зовнішності людей або навіть їхніх ідей: *Ihre blutverschmierten Finger und Tastaturen (Stim) müssen Sie (Exp) doch irgendwann einmal (Temp) anekeln, oder haben Sie selbst das Gefühl jeglichen Ekels verloren?*” (source: *welt.de vom 22.10.2005*) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Їхні закривавлені пальці і клавіатури все одно якось повинні вселити вам відразу, чи ви навіть почуття огиди втратили?’; *Im Augenblick (Temp) kotzt du (Stim) mich (Exp) an (Konsalik, Promenadendeck 217)* [Duden 2011] ‘На даний момент ти вселяєш мені огиду’.

3.2. СР ‘Докучати, набридати’ (4 ЛСВ): *belästigen (jemand belästigt jemanden mit etwas)* ‘хтось осаджує когось (проханнями), по відношенню до когось стає настирливим, набридливим [Duden 2011]’; *anliegen (jemand liegt jemandem mit etwas an)* ‘хтось когось чимось турбує, набридає комусь проханнями, порадами та іншим’ [Duden 2011]; *behelligen (jemand behelligt jemanden mit etwas)* ‘хтось заважає комусь, облягаючи його проханнями, набридає’ [Duden 2011]; *bohren (jemand bohrt jemanden mit etwas)* ‘хтось напиряє, набридає проханнями, наполегливо просить когось’ [Duden 2011]. Цей СР «контактує з іншими рядами, в основі яких лежить ідея інтелектуальної, емоційної і фізіологічної реакції людини на ситуацію, яка повторюється», наприклад, СР ‘Переслідувати’ і СР ‘Викликати огиду’ [Апресян 2003: 570]. **X belästigt Y mit etwas = ‘істота X усвідомлено/неусвідомлено психічно впливає на істоту Y монотонними повторами якихось прохань, слів, дій, і каузує Y-ка виконати вимоги X-а, причому Y відчуває втому, роздратування і неприязнь до поведінки X-а’.** Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘прохання’, ‘вимоги’, ‘втома’, ‘роздратування’. Типовими для цього ряду є префікси *an-* (1 ЛСВ) зі значенням «зростання, збільшення, накопичення» [Степанова и др. 1979: 54]; *be-* (2 ЛСВ) зі значенням «приведення в будь стан або надання відповідної ознаки» [Степанова и др. 1979: 81]. Дієслова цього ряду є двовалентними, поширеними сирконстантами аспекту, способу або періоду: *In meiner Abwesenheit (Asp) hat er (Stim) Frau Gerda Kiffke (Exp), die in häuslicher Gemeinschaft mit mir lebt, in sittlicher Hinsicht (Mod) belästigt (Ossowski, Flatter 164)* [Duden 2011] ‘За моєї відсутності він діставав пані Герду Кіффке, мою сусідку по квартирі, з морального погляду’.

3.3. СР ‘Дражнити’ (13 ЛСВ): *necken (jemand / etwas neckt jemanden)* ‘хтось / щось дражнить, дратує когось насмішками, в’їдливими зауваженнями, натяками’ [Duden 2011]; *aufziehen (jemand zieht jemanden mit etwas an)* ‘хтось когось піддражнює, висміює’ [Duden 2011]; *ärgern (jemand ärgert jemanden)* ‘хтось злобно піддражнює когось’ [Wahrig 2007]; *anfrotzeln (jemand frozelt jemanden / einander an)* ‘хтось піддражнює когось / один одного глузливими висловами’ [Duden 2011]; *hänseln (jemand hänselt jemanden wegen etwas)* ‘хтось сміється над кимось, не беручи до уваги його почуття, висміюючи знову і знову, не даючи можливості захищатися’ [Duden 2011]; *höhnern (jemand höhnt jemanden mit etwas)* ‘хтось висміює, насміхається, звертається з насмішкою до когось’ [Duden 2011]; *trätzen (jemand trätzt jemanden) (ю.-нім.)* ‘хтось дражнить когось’ [Duden 2011]; *purren (jemand purrt jemanden)* ‘хтось підбурює, піддражнює когось’ [Duden 2011]; *persiflieren (jemand persifliert jemanden / etwas)* ‘хтось гостро і дотепно висміює когось передражнюванням’ (нейтр.); *vexieren (jemand vexiert jemanden)* ‘хтось піддражнює, сердить, мучить когось’ [Duden 2011]; *zecken (jemand zeckt jemanden)* ‘хтось дратує когось глузуванням і піддражнюванням, сердить’ [Duden 2011]; *zergen (jemand zergt jemanden, mit jemandem)* ‘хтось когось дражнить, сердить піддражнюваннями, дратує’ [Duden 2011]. **X neckt Y = ‘істота X усвідомлено, навмисно психічно впливає на істоту Y глузуванням, перебором, повторюванням образливих слів, і каузує Y-ка відчувати сильне почуття роздратування’.** Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘глузування’, ‘перекір’, ‘роздратування’. Типовими для цього ряду є префікси *an-* (1 ЛСВ) зі значенням «зростання, збільшення, накопичення» почуття відрази [Степанова и др. 1979: 54]; *auf-* (1 ЛСВ) зі значенням «зміни стану» [Там само: 71, 75]. Дієслова цього ряду є тривалентними з сирконстантами терміну або часу: *Irgendeine Freundin (Stim) hat mich (Exp) mal (Period) damit (Med) aufgezoogen, wie wenig Beatgruppen ich kannte (Loest, Pistole 200)* [Duden 2011]. ‘Одна моя подруга якось дражнила мене тим, як мало біт-груп я знав’. Поширеними є безособові речення, де відсутність Stim компенсується уточнювальним сирконстантом причини: *Man hat ihn (Exp) wegen seiner abgeschorenen Haare angefrotzelt* [Duden 2011] ‘Його дражнили через його обстрижене волосся’. У ролі Exp часто буває позначення тварини: *Die Kinder (Stim) neckten den Hund (Exp)* [Duden 2011] ‘Діти дражнили собаку’. Дражнити – це й глузливо називати якимось образливим прізвиськом, що виражається в реченні сирконстантом способу: *Oder willst du, dass man sie (Exp) von Anfang an als Gastarbeiterkinder (Mod) hänselt?* (Ossowski, Liebe ist 47) [Duden 2011] ‘Або ти хочеш, щоб їх дражнили з самого початку дітьми гастарбайтера?’.

3.4. СР ‘Дратувати, допікати, досаджати’ (15 ЛСВ): *aufregen (jemand / etwas regt jemanden durch / mit etwas auf)* ‘хтось когось чимось доводить до роздратування, турбує’ [Duden 2011]; *aneken (jemand eckt bei jemanden wegen etwas an)* ‘хтось когось чимось доводить до роздратування, невідповідною поведінкою неприємно кидається в очі’ [Duden 2011]; *anstossen (jemand stoßt bei jemanden wegen etwas an)* ‘хтось викликає в когось обурення, роздратування, шок через щось’ [Duden 2011]; *aufbringen (jemand bringt jemanden gegen*

jemanden auf) ‘хтось когось проти когось підбурює, роздратовує, сердить’ [Duden 2011], *ärgern (jemand / etwas ärgert jemanden)* ‘хтось / щось когось розсерджує на тривалий час, сильно засмучує, дістає’ [Duden 2011]; *irritieren (jemand / etwas irritiert jemanden)* ‘хтось / щось когось роздратовує, злить’ [Duden 2011]; *nerven (jemand / etwas nervt jemanden)* ‘хтось / щось когось турбує так довго, поки той не розсердиться’; *reizen (jemand / etwas reizt jemanden)* ‘хтось / щось провокує в когось роздратування, сердить, призводить у сильне роздратування’ [Duden 2011]; *verärgern (jemand verärgert jemanden mit etwas)* ‘хтось чимось (своїми поглядами або поведінкою) у когось викликає сильне роздратування’ [Duden 2011]; *kujonieren (jemand kujoniert jemanden)* (розм.) ‘хтось [під час роботи] поводить з кимось негідно, чіпляється, гнобить надмірно і злісно, докучає комусь’ [Duden 2011]; *verdrießen (jemand / etwas verdrießt jemanden)* (розм.) ‘хтось / щось робить когось незадоволеним, викликає досаду’ [Duden 2011]; *aufreizen (jemand / etwas reizt jemanden auf)* ‘хтось / щось підбурює когось, дратує, приводить у збудження’ [Duden 2011]; *sekkieren (jemand sekkiert jemanden)* ‘хтось турбує когось, нищить, чіпляється, мучить’ [Duden 2011]; *schurigeln (jemand schurigelt jemanden)* ‘хтось ускладнює комусь життя постійними причіпками, несправедливим поводженням’ [Duden 2011]; *schikanieren (jemand schikaniert jemanden)* ‘хтось когось мучить, сердить причіпками’ [Duden 2011]; *anpflaumen (jemand pflaumt jemanden an)* ‘хтось когось розіграє, висміює, піддражнює, дражнить’ [Duden 2011]. **X regt Y auf** = ‘істота/неістота X усвідомлено/неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує приведення Y-ка у стан озлобленого збудження, схвилюваності, гніву і незадоволення’. Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘озлобленість’, ‘збудження’, ‘роздратування’. Найпродуктивнішим для цього ряду є префікс *auf-* (3 ЛСВ) зі значенням «приведення у якийсь стан» [Степанова и др. 1979: 72], *an-* (1 ЛСВ) зі значенням «зростання, збільшення» почуття роздратування [Степанова и др. 1979: 54]; *ver-* (2 ЛСВ) зі значенням «зміни стану» [Степанова и др. 1979: 448]. Дієслова цього ряду є двовалентними: *Vielleicht (Cond) ärgern wir (Stim) den einen (Exp) oder anderen (Exp)* (source: *fr-aktuell.de vom 24.01.2005*) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Ймовірно ми дратуємо одного або іншого’.

У ролі Stim для ДПВ цього ряду виступають людина, тварина або група людей: *Der Hund (Stim) irritierte mich (Exp) bei der Arbeit* [Duden 2011] ‘Собака і його скавучання дратували мене під час роботи’. Але найчастіше Stim є неістоти, які позначають аудіо-візуальних або тактильних подразників нервової системи: *Das rote Tuch (Stim) reizt den Stier (Exp)* [Duden 2011] ‘Червона ганчірка дратує бика’; абстрактні поняття із семантикою проблем спілкування або особливостей характеру людини: *Seine Unzuverlässigkeit (Stim) verdross sie (Exp) tief (Mod)* [Duden 2011] ‘Його ненадійність глибоко її дратувала’. Exp традиційно виступає істота зі значенням людини, тварини або групи людей, тварин: *Allerdings nerven sie (Stim) keine Schneidermeister (Exp), Witwen (Exp) oder Lehrer (Exp) ... (Franziska Petri)* (source: *welt.de vom 28.04.2005*) [Duden 2011] ‘Певна річ, вони не дратують кравців, вдів або викладачів ... (Франциска Петрі)’.

3.5. СР ‘Вражати, заподіювати біль’ (5 ЛСВ): *verletzen (jemand / etwas verletzt jemanden durch etwas)* ‘хтось / щось впливає на когось так, щоб хтось ставав сумним через те, що він вважає, що його ніхто не любить або всі погано про нього думають’ [Langenscheidt 2010]; *treffen (jemand / etwas trifft jemanden / etwas irgendwie)* ‘хтось / щось робить когось сумним, ранив його почуття або шкодить якійсь справі’ [Langenscheidt 2010]; *traumatisieren (jemand / etwas traumatisiert jemanden)* ‘хтось / щось психічно ранив когось’ [Duden 2011]; *verwunden (jemand / etwas verwundet jemanden)* ‘хтось / щось завдає душевних ран, душевного болю’ [Duden 2011] (негат.); *froissieren (jemand / etwas froissiert jemanden)* ‘хтось / щось вражає, душевно ранив когось’ [Duden 2011]. **X verletzt Y** = ‘істота/неістота X усвідомлено/неусвідомлено психічно впливає на істоту/почуття істоти Y і каузує відчувати Y-ка душевний біль, страждання’. Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘душевний біль’, ‘страждання’. Найпродуктивнішим для цього ряду є префікс *ver-* (2 ЛСВ) зі значенням «зміни стану» [Степанова и др. 1979: 448]. Дієслова цього ряду є двовалентними з сирконстантом способу: *Die Todesnachricht (Stim) hat ihn (Exp) furchtbar (Mod) getroffen* [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Повідомлення про смерть страшенно вразило його’.

У ролі Stim для ДПВ цього ряду виступають людина, тварина або група людей: *Wir (Stim) dürfen den Stolz unserer Fans (Exp) nicht verletzen* (source: *archiv.tagesspiegel.de vom 29.01.2005*) [Duden 2011] ‘Ми не можемо уразити гордість наших шанувальників’. Але найчастіше Stim є неістоти, які позначають абстрактні поняття із семантикою подій, обставин і ситуацій, які можуть душевно уразити людину: *Angeblich schreibt Scientology eine "stille Zeugung" und eine "stille Geburt" vor, weil in diesen wichtigen Momenten (Temp) Schmerzensschreie (Stim) oder Pressekonferenzen (Stim) das Kind (Exp) traumatisieren könnten.* (source: *stern.de vom 14.06.2006*) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Саєнтологія пропонує так звані «тихе зачаття» і «тихе народження», оскільки в ці важливі моменти крики болю або прес-конференції можуть травмувати дитину’.

Exp традиційно виступає істота зі значенням людини, тварини або групи людей / тварин: *Der grausame Krieg (Stim) in Vietnam (Loc) ... hatte die amerikanische Nation (Exp) tief (Mod) verwundet* (Danella, Hotel 129) [Duden 2011] ‘Жорстока війна у В’єтнамі ... глибоко уразила американську націю’. Доповнювачами мовної ситуації стають сирконстанти способу та місця. Доволі часто в ролі Exp виступають абстрактні позначення почуттів і емоцій людини: *Wenn jemand, den sie liebt, an sich selber spart, so verletzt es (Stim) ihre Liebe (Exp)* (Frisch, Montauk 182) [Duden 2011] ‘Якщо хтось, кого вона любить, на самому собі економить, то це ранив її любов’.

3.6. СР ‘Засмучувати’ (9 ЛСВ): *betrüben (etwas betrübt jemanden)* ‘щось робить когось сумним, приводить в сумний настрій, засмучує’ [Duden 2011]; *bedrücken (etwas bedrückt jemanden)* ‘щось робить когось пригніченим, сумним’ [Duden 2011]; *bekümmern (etwas bekümmert jemanden)* ‘щось засмучує, завдає комусь

прикrostі, турботи' [Duden 2011]; *trüben (etwas trübt jemanden, etwas, jemandes Urteilkraft)* 'щось впливає на когось і погіршує його гарний душевний стан, стан здорового глузду, гарні стосунки тощо' [Duden 2011]; *frustrieren (jemand frustriert jemanden mit etwas)* 'хтось чимось робить когось сумним і пригніченим' [Langenscheidt 2010]; *wurmen (etwas wurmt jemanden)* 'щось наповнює когось зсередини сумом, гнівом, невдоволенням' [Duden 2011]; *vergällen (jemand / etwas vergüllt jemandem etwas)* 'хтось / щось віднімає в когось радість у чомусь, псує чийсь радість' [Duden 2011]; *verleiden (jemand / etwas verleidet jemandem etwas)* 'хтось / щось віднімає в когось радість у чомусь, псує чийсь радість' [Duden 2011]; *vermiesen (jemand / etwas vermieset jemandem etwas)* 'хтось / щось віднімає в когось радість у чомусь, псує чийсь радість' [Duden 2011]. **X betrübt Y = 'істота/неістота X усвідомлено/неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує відчувати Y-ка смуток, печаль, скорботу'**. Семи СР: 'вплив', 'каузальність', 'спрямованість на об'єкт', 'смуток', 'печаль'. Найпродуктивнішим для цього ряду є префікс *be-* (3 ЛСВ) зі значенням «приведення в будь-який стан або надання відповідної ознаки» [Степанова и др. 1979: 81]; *ver-* (3 ЛСВ) зі значенням «зміни стану» [Там само: 448]. Дієслова цього ряду є двовалентними: *Dieses Unglück (Stim) bedrückte uns alle (Exp)* [Duden 2011] 'Це нещастя всіх нас засмутило'.

У ролі *Stim* цього ряду виступають людина, тварина або група людей: *Wir (Stim) wollen Sie (Exp) ja nicht frustrieren* (source: welt.de vom 22.03.2005) [Duden 2011] 'Ми не хочемо вас засмучувати'. Але найчастіше *Stim* є неістоти, які позначають абстрактні поняття із семантикою подій, обставин, психічних станів людини, що можуть спричинити смуток: *Ich muss gestehen, dass mich (Exp) das Ergebnis meiner Nachforschungen (Stim) zugleich (Mod) betäubte und erfreute* (Jens, Mann 72) [Duden 2011] 'Я повинен зізнатися, що результат моїх досліджень в один і той же час засмутив мене і порадував'. *Exp* є істотою зі значенням людини, тварини або групи людей / тварин: *Der hohe Preis (Stim) wurmt Hubert (Exp) nachträglich (Mod)* (Härtling, Hubert 330) [Duden 2011] 'Висока ціна додатково засмучувала Хуберта'. *Stim* та *Exp* разом можуть бути виражені неістотою, яка позначає почуття людини або його внутрішній світ: *Dein Schmerz (Stim) hat meine Freude (Exp) getäubt* [Duden 2011] 'Твоє горе затьмарило мою радість'.

3.7. СР 'Звинувачувати' (11 ЛСВ): *beschuldigen (jemand beschuldigt jemanden etwas (Gen))* 'хтось звинувачує когось у чомусь, ставить комусь щось в провину' [Duden 2011]; *anklagen (jemand klagt jemanden wegen etwas an)* 'хтось когось через будь-що звинувачує, когось за щось робить відповідальним' [Duden 2011]; *belasten (jemand / etwas belastet jemanden)* 'хтось / щось звинувачує, вважає когось винним у чомусь' [Duden 2011]; *anlasten (jemand lastet jemandem etwas)* 'хтось ставить щось комусь за вину, комусь дорікає, звинувачує' [Duden 2011]; *anschuldigen (jemand schuldigt jemanden etwas (Gen) / wegen etwas (Gen) an)* 'хтось когось за щось публічно звинувачує' [Duden 2011]; *beziehen (jemand bezieht jemanden etwas (Gen))* 'хтось висуває комусь звинувачення, звинувачує когось' [Duden 2011]; *zeihen (jemand zieht jemanden etwas (Gen))* 'хтось звинувачує когось у чомусь' [Duden 2011]; стверджує, що хтось робив злочин або щось погане' [Langenscheidt 2010]; *imputieren (jemand imputiert jemanden)* 'хтось когось помилково, несправедливо звинувачує' [Duden 2011]; *inkriminieren (jemand inkriminiert jemanden)* 'хтось когось звинувачує в злочині, проступку, порушенні' [Duden 2011]; *inkulpiieren (jemand inkulpiert jemanden)* 'хтось когось звинувачує' [Duden 2011]; *verketzern (jemand verketzert jemanden)* 'хтось когось публічно оголошує відступником, засуджує' [Duden 2011]. **X beschuldigt Y = 'знаючи або припускаючи, що Exp зробив щось погане, істота / неістота Stim усвідомлено психічно впливає на істоту Y / неістоту Exp, висловлює свої претензії і каузує в Exp-ра психічну реакцію на звинувачення або відсутність реакції у разі ігнорування'**. Семи СР: 'вплив', 'каузальність', 'спрямованість на об'єкт', 'звинувачення'. Найпродуктивнішим для цього ряду є префікс *be-* (3 ЛСВ) зі значенням «приведення в будь-який стан або надання відповідної ознаки» [Степанова и др. 1979: 81], *ver-* (1 ЛСВ) зі значенням «зміни стану» [Там само: 448]; *an-* (3 ЛСВ) «надання чогось комусь» [Там само: 53]; *in-*, який «надає дієсловам значення спрямованості дії всередину при основах запозичених дієслів» (2 ЛСВ) [Там само: 242]. Дієслова цього ряду є тривалентними: *Sie (Stim) aber weinte nur..., zieh mich (Exp) schluchzend (Mod) der Grausamkeit (Content)* (Th. Mann, Krull 245) 'Однак вона тільки плакала..., звинувачувала мене, схлипуючи, в жорстокості'.

Цей синонімічний ряд контактує з кількома іншими СР, які «описують різні ментальні стани або мовленнєві акти із загальним значенням засудження» – СР 'Засуджувати', СР 'Лаяти', СР 'Критикувати', СР 'Дорікати' та ін. [Апресян 2003: 683]. Ролі *Stim* зазвичай виконують істоти – люди, тому що тільки люди можуть висунути обвинувачення, а ролі *Exp* можуть виконувати люди, тварини та їхні угруповання: *Zeugen (Stim) beschuldigen Priester und Nonnen der katholischen Kirche (Exp), den Völkermord an den Tutsi unterstützt zu haben* (source: spiegel.de vom 26.02.2005) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] 'Свідки звинувачують священника і черниць католицької церкви, що вони підтримали геноцид над народом тутсі'. Ролі актантів можуть виконувати неістоти, якщо вони метонімічно позначають великі угруповання людей, такі, як організації, країни тощо: *Vielleicht sollten die Medien (Stim) genauer hinschauen, bevor sie (Stim) Staaten wie Polen und Rumänien (Exp) inkriminieren* (source: archiv.tagesspiegel.de vom 08.11.2005) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] 'Імовірно, засобом масової інформації варто було придивитися точніше, перш ніж звинувачувати такі держави, як Польща і Румунія'.

ДПВ цього ряду відрізняються особливостями керування дієслів із додатком у родовому або давальному відмінках. Роль актанта *Content* виконують іменники, що позначають неправдиві свідчення, зраду, вбивство, злочин, лицемірство, боягузтво, брехню, гріх тощо: *Das ist mir ganz einerlei, ob dieser oder jener (Stim) mich (Exp)*

der Selbstgefälligkeit (Content) anklagt (Th. Mann, Krull 18) [Duden 2011] ‘Мені все одно, чи звинувачує хтось мене в самовдоволенні’.

3.8. СР ‘Лякати’ (13 ЛСВ): *erschrecken (jemand / etwas erschreck jemanden irgendwie)* ‘хтось / щось когось лякає, змушує відчутти жах [Duden 2011]; *abschrecken (jemand / etwas schreckt jemanden von etwas ab)* ‘хтось / щось когось примушує боятися чогось, хтось когось від чого-небудь утримує, відмовляє [Duden 2011]; *entsetzen (jemand / etwas entsetzt jemanden)* ‘хтось / щось когось дуже сильно лякає або шокує’ [Langenscheidt 2010]; *schrecken (jemand / etwas schreckt jemanden)* ‘хтось / щось лякає когось, змушує відчутти жах’ [Duden 2011]; *ängstigen (jemand / etwas ängstigt jemanden)* ‘хтось / щось когось вганяє в жах, страх, неспокій’ [Duden 2011]; *aufschrecken (jemand / etwas schreckt jemanden auf)* ‘хтось / щось лякає когось таким чином, що він реагує на це раптовим різким рухом’ [Duden 2011]; *aufstören (jemand / etwas stört jemanden auf)* ‘хтось / щось лякає когось таким чином, що він реагує на це раптовим різким рухом’ [Duden 2011]; *beängstigen (jemand / etwas beängstigt jemanden)* ‘хтось / щось лякає когось, вселяє страх’ [Duden 2011]; *einschüchtern (jemand / etwas schüchtert jemanden mit / durch etwas ein)* ‘хтось / щось комусь вселяє страх, залякує чимось і цим позбавляє мужності’ [Duden 2011]; *scheuchen (jemand / etwas scheucht jemanden / ein Tier mit / durch etwas)* ‘хтось / щось чимось (гучними криками, різкими рухами тощо) лякає когось / тварину (щоб він / вона пішов / пішла геть)’ [Langenscheidt 2010]; *verängstigen (jemand / etwas verängstigt jemanden mit / durch etwas)* ‘хтось / щось чимось вселяє страх, залякує’ [Wahrig 2007]; *intimidieren (jemand / etwas intimidiert jemanden)* ‘хтось / щось когось залякує, наганяє страх, жах, змушує боятися чогось’ [Duden 2011]; *einschrecken (jemand / etwas schreckt jemanden ein)* ‘хтось / щось когось залякує’ [Duden 2011]. **X erschreckt Y = ‘істота/неістота X усвідомлено / неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує Y-ка пережити короткочасну психічну реакцію сильного страху, жаху, тривоги’.** Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘страх’, ‘жах’. Префікси цього СР є семантично вмотивованими: *er-* (1 ЛСВ) «значення переходу в певний стан» [132]; *ver-* (1 ЛСВ) зі значенням зміни стану [Степанова и др. 1979: 448]; *auf-* (2 ЛСВ) зі значенням «зміни стану, приведення в якийсь стан» [Там само: 71]; *ein-* (2 ЛСВ) зі значенням «інтенсивного впливу, нападу на когось» [Там само: 118]; *ab-* (1 ЛСВ) зі значенням «скасування, відмови» [Там само: 37]; *be-* (1 ЛСВ) мають значення «цілеспрямованої дії, охоплення дією» [Там само: 81]; *ent-* (1 ЛСВ) з переносним значенням, яке є «протилежним значенню беспрефіксного дієслова» (1 ЛСВ) [Там само: 127].

ДПВ СР ‘Лякати’ мають до трьох семантичних валентностей-актантів: стимул, експерієнцер та засіб або інструмент, яким лякають: *Mit ihren Auftritten (Med) wollten die Männer (Stim) möglicherweise Frauen (Exp) erschrecken oder belästigen, hieß es* (source: n-tv.de vom 15.02.2005) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Як повідомлялося, своїми виступами чоловіки, можливо, хотіли налякати або потурбувати жінок’. У ролі Stim виступають як іменники-істоти, які позначають людину, тварину, або їхні групи різноманітної кількості, так і неістоти із найрізноманітнішим значенням предметів, явищ і ситуацій, які можуть налякати людину: *Maulige Taxi-Fahrer (Stim), montags (Temp) geschlossene Museen (Stim) oder verwirrende BVG-Netzpläne (Stim) schrecken Reisende (Exp) weniger als verdreckte Boulevards (Stim) und Fußgängerzonen (Stim)* (source: archiv.tagesspiegel.de vom 10.01.2005) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Горласті таксисти, закриті по понеділках музеї чи заплутані дорожні розв’язки Берлінської транспортної компанії лякають мандрівників менше, ніж забруднені бульвари та пішохідні зони’. Exp є істотою – людиною, твариною, або групою істот: *Das, fügte Bennett hinzu, sei "ein Wachstumsschub, der (Stim) jede Mutter (Exp) und jeden Vater (Exp) beängstigen würde"* (source: spiegel.de vom 18.03.2006) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Це, додав Беннет, стало б «сплеском зростання, який лякав би кожную матір і кожного батька»’.

Страх – «емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному або соціальному існуванню індивіда і спрямована на джерело дійсної чи уявної небезпеки» [Головин 1998: 506]. Залежно від характеру загрози інтенсивність і специфіка переживання страху варіюється в досить широкому діапазоні відтінків: побоювання, боязнь, переляк, жах. Так варіюється інтенсивність й у дієслів синонімічного ряду, де найвищу інтенсивність впливу мають ЛСВ *entsetzen, aufschrecken, aufstören* зі значеннями дуже сильного або дуже раптового, різкого переляку. Страшним може бути практично все, що завгодно: погляд, звук, запах, смак, дотик. Ідеї, вчинки, почуття, розмови, сцени, історії, висловлювання, свідoctва можуть лякати в тому чи іншому ступені інтенсивності: *Das drohende Wort "Invasion" (Stim) ängstigte die Menschen (Exp)* (Weber, Tote 141) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Загрозливе слово «вторгнення» лякало людей’.

3.9. СР ‘Наводити нудьгу’ (2 ЛСВ): *langweilen (jemand / etwas langweilt jemanden)* ‘хтось / щось у когось викликає почуття нудьги, незадоволення, антипатії, втомлення, для когось стає нецікавим, незахопливим, нерозважальним’ [Duden 2011]; *öden (jemand / etwas ödet jemanden mit etwas)* (розм.) ‘хтось / щось чимось наводить нудьгу на когось’ [Duden 2011]. **X langweilt Y = ‘істота/неістота X усвідомлено / неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує Y-ка пережити тяжкий душевний стан, близький до зневіри, туги, незадоволення, антипатії, втомлення, що спричиняється відсутністю справи, інтересу до того, що його оточує’.** Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘нудьга’. ДПВ цього СР є тривалентними: стимул, експерієнцер та актанти результата або засобу, наприклад: *Der Redner (Stim) langweilte seine Zuhörer (Exp) zu Tode (Result)* [Duden 2011] ‘Оратор наводив смертельну нудьгу на своїх слухачів’. Як правило, у ролі Stim виступають іменники-істоти, які позначають людину, тварину або їхні групи різноманітної кількості, але досить часто цю роль виконують і неістоти з позначенням різноманітних обставин, ситуацій і висловлювань, що можуть наводити нудьгу: *Überströmende Liebeskundgebungen (Stim) und idiotische Schmähungen (Stim) langweilen mich (Exp) nachgerade gleichermaßen (Mod)* (Reich-Ranicki, Th. Mann 246)

[Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Демонстрації любові, які переходять усі межі, та ідіотські образи врешті-решт набридають мені однаково’.

Стан нудьги може бути викликаний як зовнішніми причинами (монотонна робота, брак спілкування), так і внутрішньою спустошеністю і нездатністю до емоційних переживань, що викликають радість, відчуття відсутності мети і сенсу життя. Переживати скуку, а значить виконувати роль Ехр, може як людина, так і тварина, або угруповання людей чи тварин: *Die Darbietungen dieses geübten Spielers (Stim) ödeten sogar hart (Mod) gesottene Bayern-Fans (Exp)* (source: berlinonline.de vom 09.05.2006) [Deutscher Wortschatz 1998–2012] ‘Характеристики цього досвідченого гравця наводили нудьгу навіть на стійких прихильників Баварії’; *Lassen Sie den Hund nicht jedesmal vorsitzen oder in die Grundstellung kommen, das (Stim) langweilt den Hund (Exp)* [L] ‘Не дозволяйте собаці кожен раз керувати або перебувати в чільному положенні, це наводить на собаку нудьгу’.

3.10. СР ‘Висміювати’ (28 ЛСВ): *auslachen (jemand lacht jemanden aus)* ‘хтось зі сміхом глузує і насміхається з когось / чогось, висміює чиюсь поведінку тощо [Duden 2011]’; *belächeln (jemand belächelt jemanden / etwas)* ‘хтось підсміюється, потішається над кимось / чимось, когось або щось спостерігає з іронічною або зневажливою посмішкою [Duden 2011]’; *belachen (jemand belacht jemanden / etwas)* ‘хтось висміює, глузує з когось / чогось, використовуючи сміх’ [Duden 2011]; *bespötteln (jemand bespöttelt jemanden / etwas)* ‘хтось підсміюється, жартує, кепкує над кимось / чимось’; *spotten (jemand spottet über jemanden / etwas)* ‘хтось кепкує і веселиться над кимось / чимось’ [Duden 2011]; *lachen (jemand lacht über jemanden / etwas)* ‘хтось явно, неприховано насміхається над кимось / чимось’ [Duden 2011]; *lächeln (jemand lächelt über jemanden / etwas)* ‘хтось насміхається над кимось / чимось’ [Duden 2011]; *flachsen (jemand flachst jemanden (zusammen mit jemandem))* ‘хтось (разом з кимось) із когось кепкує, розповідаючи йому дурниці або зображаючи речі в перебільшеному вигляді’ [Duden 2011]; *frotzeln (jemand frotzelt über jemanden / etwas)* (розм.) ‘хтось глузує з когось / чогось, використовуючи іронічні або уїдливі зауваження’ [Duden 2011]; *hochnehmen (jemand nimmt jemanden hoch)* ‘хтось глузує, підсміюється над кимось доброзичливим, веселим чином’ [Duden 2011]; *ironisieren (jemand ironisiert jemanden / etwas)* ‘хтось поводить з кимось з іронією, приховано висміює когось / щось, потай робить сміховинним’ [Wahrig 2007]; *persiflieren (jemand persifliert jemanden / etwas)* ‘хтось гостро і дотепно висміює когось передражнюванням’; *spötteln (jemand spöttelt über jemanden / etwas)* ‘хтось робить комусь легкі іронічні зауваження, приховано насміхається над кимось / чимось’ [Duden 2011]; *verhöhnern (jemand verhöhnt jemanden)* ‘хтось зловтішно насміхається над кимось’ [Duden 2011]; *verlachen (jemand verlacht jemanden)* ‘хтось зі сміхом глузує і насміхається над кимось / чимось, висміює чиюсь поведінку тощо’ [Duden 2011]; *verspotten (jemand verspottet jemanden / etwas)* ‘хтось із когось / чогось глузує, когось / щось робити предметом насмішки, іронії, знущання’; *verulken (jemand verulkt jemanden / etwas)* ‘хтось глузливо висміює, кепкує з когось / чогось’ [Duden 2011]; *anpflaumen (jemand pflaumt jemanden an)* ‘хтось когось розіграє, висміює, піддражнює, дражнить’ [Duden 2011]; *anulken (jemand ulkt jemanden an)* ‘хтось когось піддражнює, жартує над кимось’ [Duden 2011]; *ausspotten (jemand spottet jemanden / etwas aus)* ‘хтось з когось / чогось глузує, когось / щось робить предметом насмішки, іронії, знущання’ [Duden 2011]; *bspotten (jemand bspottet jemanden / etwas)* ‘хтось з когось / чогось насміхається’ [Duden 2011]; *bewitzeln (jemand bewitzelt jemanden / etwas)* ‘хтось над кимось / чимось жартує, кепкує з когось / чогось’ [Duden 2011]; *uzen (jemand uzt jemanden)* ‘хтось піддражнює, дражнить когось, доводить жартами’ [Duden 2011]; *verhohnepipeln (jemand verhohnepipelt jemanden / etwas)* (розм.) ‘хтось насмішкою, іронічним перебільшенням надає комусь кумедного вигляду, виставляє когось смішним’ [Duden 2011] *aushöhnen (jemand höhnt jemanden aus)* ‘хтось насміхається, глузує з когось’ [Duden 2011]; *bescherzen (jemand bescherzt jemanden / etwas)* ‘хтось підсміюється, жартує, кепкує з когось / чогось’ [Duden 2011]; *gecken (jemand geckt jemanden)* ‘хтось грає з кимось злий жарт, зло жартує над кимось’ [Wahrig 2007]; *insultieren (jemand insultiert jemanden)* ‘хтось ображає, лає, насміхається над кимось’ [Duden 2011]. X lacht Y aus = ‘істота / неістота X усвідомлено / неусвідомлено психічно впливає на істоту / дії істоти Y, піддає її / їх глузуванню і каузує Y-ка ніяковіти, переживати неприємну психічну реакцію незручності, сорому, гніву’. Семи СР: ‘вплив’, ‘каузальність’, ‘спрямованість на об’єкт’, ‘глузування’. Префікси цього СР є семантично вмотивованими: *ver-* (6 ЛСВ) зі значенням зміни стану [Степанова и др. 1979: 448]; *be-* (6 ЛСВ) мають значення «цілеспрямованої дії, охоплення дією» [Там само: 81]; *an-* (2 ЛСВ) зі значенням «зростання, збільшення, накопичення» [Там само: 54]; *aus-* (3 ЛСВ) зі значенням «вияви дії в повному обсязі» [Там само: 75]; *hoch-* (1 ЛСВ) зі значенням «посилення, високої інтенсивності дії» (1 ЛСВ) [Там само: 219].

ДПВ СР ‘Висміювати’ є тривалентними: *Mit dieser Geschichte (Med) wollten sie (Stim) mich (Exp) hochnehmen* [Duden 2011] ‘Цією історією вони хотіли з мене поглузувати’. У ролі Stim виступають іменники-істоти, які позначають людину, бо тільки людина може створити образливий жарт, глузування або вираз іронічного ставлення. Але Stim, як і Ехр, може бути виражений і іменником-неістотою, якщо вона є метонімічним позначенням різноманітної сукупності людей: *Vor einigen Jahren (Temp) bspöttelte die "Süddeutsche" (Stim) das Trio (Exp) als "FDP der Rockmusik" (Mod), doch das muß ein Mißverständnis gewesen sein* (source: abendblatt.de vom 20.02.2005) [Duden 2011] ‘Кілька років тому газета "Süddeutsche" жартувала над тріо як над "Вільною Демократичною Партією Німеччини в рок-музиці", однак це було непорозумінням’. Ехр є істотою – людиною, твариною або групою істот, чи неістотою в значенні різноманітних дій людини, які піддаються глузуванню: *Ihn stört's nicht, wenn ihn (Exp) die Jungs (Stim) flachsen: "Da hast du auch noch besser gesungen!"* (Hörzu 47, 1972, 28) [Duden 2011] ‘Це не заважає йому, якщо з нього кепкують хлопчакі: "Там ти співав ще краще!"’.

3.11. Так само описуються й інші синонімічні ряди підгрупи ДПВ зі значенням негативного впливу на об'єкт, а саме: СР 'Ображати' (9 ЛСВ); СР 'Обтяжувати' (5 ЛСВ); СР 'Обурювати' (3 ЛСВ); СР 'Приводити в сум'яття' (3 ЛСВ); СР 'Викликати злість, гнів, лють' (13 ЛСВ); СР 'Розчаровувати' (3 ЛСВ); СР 'Хвилювати, тривожити' (5 ЛСВ); СР 'Шокувати, приголомшувати, неприємно дивувати' (4 ЛСВ); а також окремі ЛСВ: ЛСВ 'Соромити': *beschämen (jemand beschämt jemanden (mit etwas) / etwas beschämt jemanden)* 'хтось / щось наповнює когось почуттям сорому, хтось своєю поведінкою, якимись діями змушує когось відчувати сором' [Duden 2011]; ЛСВ 'Виводити з себе': *verwirren (jemand / etwas verwirrt jemanden)* 'хтось / щось робить когось невпевненим, виводить з себе, приводить у сум'яття' [Duden 2011].

Дослідження дієслівної лексики в рамках лексико-семантичної підгрупи ДПВ зі значенням виклику позитивних емоцій в об'єкта на матеріалі німецької мови дозволило зробити такі висновки: 1) попри незначну кількісну представленість ЛСВ (155 ЛСВ, згруповані у 20 СР, з 2500 відібраних), їхня семантична структура дозволяє рельєфно представити модель опису семантики всіх дієслів психічного впливу; 2) усі префікси цих ЛСВ є семантично вмотивованими, серед них найбільш поширеними є префікси *be-* (25 ЛСВ) зі значенням приведення в певний стан або надання відповідної ознаки, і префікс *ver-* (25 ЛСВ) зі значенням приведення в певний стан; друге місце посідають префікси *an-* (12 ЛСВ) зі значенням зростання, збільшення, накопичення почуттів (у цьому випадку негативних) та *auf-* (9 ЛСВ) із загальним значенням зміни стану або переходу в певний стан; інші префікси, попри незначну кількісну представленість, теж є семантично вмотивованими і мають загальне значення зміни стану: *in-* (3 ЛСВ), *er-* (3 ЛСВ), *ent-* (3 ЛСВ), *aus-* (3 ЛСВ); *ab-* (2 ЛСВ), *ein-* (2 ЛСВ), *hoch-* (2 ЛСВ); *zurück-* (1 ЛСВ), *über-* (1 ЛСВ), *de-* (1 ЛСВ), *kon-* (1 ЛСВ); 3) використання системи семантичних ролей дозволило детально описати семантику ДПВ, визначити їхню семантичну валентність і скласти формули тлумачення для синонімічних рядів; 4) загальною формулою тлумачення для цієї підгрупи є формула: **Х викликає в Y негативні емоції = 'істота / неістота Х усвідомлено / неусвідомлено психічно впливає на істоту Y і каузує Y-ка відчувати неприємні почуття загального розладу нервової системи, неприємного збудження або пригніченості, смутку, незручності, неприйняття, незадоволення'**; 5) половина СР (10 СР) є двовалентними, інша половина – тривалентними; тобто, окрім основних актантів стимула і експерієнцера, у мовній ситуації присутні також актанти змісту, інструменту, засобу або результату; 6) загальні семи підгруп є семи 'вплив', 'каузальність', 'спрямованість на об'єкт' + ідентифікаційна інтегральна сема для кожного СР; 7) найчисленнішим серед СР є СР 'Висміювати' (28 ЛСВ). Причиною цього є той факт, що висміювання викликає сильну реакцію з боку експерієнцера і може бути інструментом свідомого або несвідомого впливу на особистість із наміром виправити ситуацію, додатково мотивувати експерієнцер або свідомо викликати в нього негативну реакцію, роздратувати; на другому місці за кількістю знаходяться СР 'Драгувати, допікати, досаджати' (15 ЛСВ), тому що коли в людини не вистачає звичайних способів впливати на ситуацію, у неї автоматично вмикається емоція роздратування як універсальний замітник для усіх інших почуттів; на третьому місці за кількістю є СР 'Дражнити' (13 ЛСВ), СР 'Лякати' (13 ЛСВ), СР 'Викликати гнів' (13 ЛСВ), тому що дражнити, лякати і гнівити – це основні найдавніші способи впливу однієї людини на іншу.

Подальшими перспективами розвитку цієї теми є розширений аналіз й опис інших СР і підгруп, які входять до складу ЛСГ дієслів психічного впливу для створення їхньої семантичної класифікації.

Література

- Апресян 1974: Апресян, Ю.Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка) [Текст] / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 377 с.
- Апресян 2009: Апресян, Ю.Д. Исследования по семантике и лексикографии [Текст] / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянских культур, 2009. – Т. 1 : Парадигматика. – 568 с. – (Studia philologica).
- Дадуева 2011: Дадуева, Е.А. Общая характеристика каузативных глаголов [Текст] / Е. А. Дадуева // Вестник СибГУТИ. – 2011. – № 2. – С. 76-81.
- Королькова 2004: Королькова, О.О. История формирования группы глаголов психического воздействия в русском языке [Текст]: дис. ... канд. филол. наук, спец. 10.02.01. – Новосибирск: Новосибирский государственный педагогический университет, 2004. – 160 с.
- Мещеряков, Зинченко 2002: Мещеряков, Б.Г., Зинченко, В.П. Большой психологический словарь [Текст] / Борис Гурьевич Мещеряков, Владимир Петрович Зинченко. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 639 с.
- Новый объяснительный словарь 2003: Новый объяснительный словарь синонимов русского языка. Второе издание, исправленное и дополненное [Текст] / Под общим руководством акад. Ю. Д. Апресяна. – М. : Школа «Языки славянской культуры», 2003. – 1488 с.
- Психологическая энциклопедия [Текст] / Под редакцией Р. Корсини, А. Ауэрбаха / Науч. ред. перевода на русск. яз. проф. А. А. Алексеева / Райнальд Корсини, Алан Ауэрбах. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2006 г. – 1876 с.
- Різун, Непийвода, Корнєєв 2005: Різун, В.В., Непийвода, Н.Ф., Корнєєв, В.М. Лінгвістика впливу: Монографія [Текст] / В. В. Різун, Н. Ф. Непийвода, В. М. Корнєєв. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 148 с.
- Степанова и др. 1979: Словарь словообразовательных элементов немецкого языка [Текст] / А. Н. Зув, И. Д. Молчанова, Р. З. Мурясов и др. ; Под рук. М. Д. Степановой. – М. : Рус. яз., 1979. – 536 с.

Deutscher 1998-2012: Deutscher Wortschatz. – Leipzig : Universität Leipzig, Institut für Informatik, Abteilung Sprachverarbeitung, 1998–2012 [Digital]. – Zugriffsmodus : <http://corpora.uni-leipzig.de> – Bildschirmtitel.

DiDesidero 1999: DiDesidero, L.B. Psych verbs : Acquisition, lexical semantics, and event structure : Dissertation for the degree Doctor of Philosophy / Linda Barbara DiDesidero. – Evanston : Northwestern University, 1999. – 228 p.

Duden 2011: Duden. Deutsches Universalwörterbuch [Digital]. – CD-ROM. – Systemvoraussetzungen : Windows : Windows 2000/XP/Vista/7 Mind. 250 MB freier Festplattenspeicher CD-ROM-Laufwerk ; Linux : Getestet unter Suse Linux 11.2 Mind. 250 MB freier Festplattenspeicher CD-ROM-Laufwerk ; Mac : Mac OSX 10.3/10.4/10.5/10.6 Mind. 250 MB freier Festplattenspeicher CD-ROM-Laufwerk – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, Bibliographisches Institut & Brockhaus AG, 2011. – Bildschirmtitel.

Häufigkeit 2012: Häufigkeit // Duden online. Die Webseite des Verlags Bibliographisches Institut GmbH. [Digital] – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, Bibliographisches Institut & Brockhaus AG, 2012. – Zugriffsmodus : <http://www.duden.de/hilfe/haeufigkeit> – Bildschirmtitel.

Kutscher 2009: Kutscher, S. Kausalität und Argumentalisierung: zur Konstruktionsvarianz bei Psychverben am Beispiel europäischen Sprachen / Silvia Kutscher. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2009 – 266 S. – (Linguistische Arbeiten, 528)

Langenscheidt 2010: Langenscheidt e-Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache [Digital] // Dieter Götz, Günther Haensch, Langenscheidt-Redaktion, Hans Wellmann. – CD-ROM zur Version 5.0, Redaktion 3. – Systemvoraussetzungen : Windows ME/2000/XP, Vista und Windows 7 (32 / 64 Bit) nach Update übers Internet, ab Pentium I, 256 MB RAM, ca. 32 bis max. 200 MB freier Festplattenspeicher, Grafikkarte mit mind. 800 x 600 Auflösung, High Color (mind. 32.000 Farben), Soundkarte je nach Titel, CD-ROM-Laufwerk – Berlin / München : Langenscheidt KG, 2010. – Bildschirmtitel.

Motomura 2004: Motomura, M. Thematically driven movement in Japanese : A study of psych verb constructions : Dissertation for the degree Doctor of Philosophy / Mitsue Motomura. College Park : University of Maryland, 2004. – 231 p.

Möller 2007: Möller, M. Psychische Wirkungsverben des Deutschen // Deutsch als Fremdsprache / Max Möller. – 2007. – H. 1 – S. 11-19.

Rubio 2000: Rubio, F. Psychological verbs in Spanish : Structure and acquisition : Dissertation for the degree Doctor of Philosophy / Fernando Rubio. – Buffalo : State University of New York, 2000. – 259 p.

Wahrig digital 2007: Wahrig digital. Deutsches Wörterbuch und Synonymwörterbuch // Hrsg. von Renate Wahrig-Burfeind. – CD-ROM zur 5. Auflage. – Windows 98/2000/XP/Vista, Pentium 500, 128 MB RAM. – Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Institut, Wissen Media Verlag GmbH, 2007. – Bildschirmtitel.

Статья посвящена исследованию семантики глаголов психического воздействия (ГПВ) в современном немецком языке, выявлению закономерностей их структурно-семантического развития и созданию их семантической классификации. Основное внимание уделено рассмотрению лексико-семантической подгруппы ГПВ со значением вызова у объекта положительных эмоций и анализу синонимических рядов ГПВ, входящих в её состав.

Ключевые слова: глаголы психического воздействия, семантическая классификация, лексико-семантическая группа, синонимический ряд.

The article deals with the semantics of mental influence verbs (MIV) in the contemporary German language, identifies regularities of their structural and semantic development and works out their semantic classification. It focuses mostly on the lexical-semantic subgroup of MIVs with a value of negative influence, and consideration of synonymic sets, being a part of the subgroup.

Keywords: mental influence verbs, semantic classification, lexical and semantic group, synonymic set, componential analysis, semantic role.

Надійшла до редакції 29 серпня 2012 року.